

ИЈЛ

БЕОГРАД
НОВИ САД
ТРСИЋ
11—16. IX 1975.

НАУЧНИ
САСТАНАК
СЛДВИСТА
У ВУКОВЕ
ДАНЕ

РЕФЕРАТИ И САОПШТЕЊА

5

Београд 1976.

Др БЕРИСЛАВ НИКОЛИЋ (Београд)

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ЂУРА ДАНИЧИЋА КАО АКЦЕНТОЛОГА*

1. У вези са Д а н и ч и ћ е в и м акценатским студијама А л е к с а н д а р Б е л и ћ је једном рекао да „код њега, иако имамо несумњиво добро и тачно одређену акцентуацију, имамо, у ствари, акцентуацију средњу, не само лично његову, него његову и Вукову, више Вукову него његову. Међутим за нас би било од великог значаја да је он јаче подвукао разлику између своје и Вукове акцентуације, да је узео једну као основну према којој би дао отступања друге“ (Јужнословенски филолог, књ. V, стр. 304).

2. То је Белић рекао 1925. године. До данас је проучен знатан број млађих новоштокавских говора. Библиографији датој у мојој књизи *Основи млађе новоштокавске акцентуације*, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 1 (Београд, 1970), стр. (1—122) 7—9. треба додати и монографију М и р о с л а в а Б. Н и к о л и ћ а *Говор села Горобиља (код Ужичке Пожеге)* СДЗБ XIX (Београд, 1972), стр. 619—746. Сви су испитивачи акценат испитиваних говора упоређивали с Вуком и Даничићем као нормом. Тако су познати и тршићки и сремски говор па бисмо, упоређујући Даничићеве прилике с тршићким и сремским, можда ипак, бар донекле, могли утврдити како је Даничић стварао ту „средњу“ акцентуацију. (Тршићки је говор, наиме, релевантан зато што се Вук родио у Тршићу, а сремски зато што је Даничић Војвођанин). Ове ћу три акцентуације упоредити на основу оних акценатских особина на основу којих сам у својој књизи *Основи млађе новоштокавске акцентуације* поделио млађе новоштокавске говоре у три групе. Најпре ћу табеларно приказати однос тршићког и сремског говора према Даничићу, а затим ћу извести потребне закључке.

3. Претходно, међутим, хоћу да нагласим да су ове три акцентуације у структуралном смислу у високом степену уједначене:

1) имају све књижевне акценатске алтернације као категорије (за шта је предуслов четвороакценатска система);

2) имају као *принцип* и старо, и аналошко и ново преношење акцента на проклитику;

3) имају исте акценатске принципе у деривацији.

4. Ево сада табеле.

---

* У току штампања Зборника аутор овог чланка је преминуо дана 22. 5.1976.
Редакција

Бр.	Тршић	Даничић	Срем
1.	Као код Вука и Даничића.	Турци здравље сунце	Као код Вука и Даничића.
2.	Као код Вука и Даничића.	гвѡжђе грѡжђе	Као код Вука и Даничића.
3.	Као код Вука и Даничића.	Не скраћује се дуго вокално р.	Као код Вука и Даничића.
4.	Као код Вука и Даничића.	вѡдѣ	исток: вѡдѣ (ѡмѡ); запад: сѣдѡ (ѡмѡ) лѡтијѣ
	ѡзмислѡ = ѡзмислѡ	пѡгазѡ	лѡтијѣ
	Као код Вука и Даничића.	вѡноград: гѡворѡм	вѡноград: зѡмислѡм
	брѣспослѡцѡ = брѣспослѡцѡ	пѡточѡрѡ	вѡноградѡ
	Као код Вука и Даничића.	рѡкѣ	исток: стрѡнѣ (кѡнѡ) запад: глѡвѣ (дѡјѡ)
	пѡстајѡ = пѡстајѡ	пѡтајѡ	дѡвајѡ
	Као код Вука и Даничића.	лѡпѡв	исток: пѡцѡв запад: кѡрѡв
	Као код Вука и Даничића.	глѡвѡм	исток: глѡвѡм запад: глѡвѡм
	гѡталѡцѡ = гѡталѡцѡ	гѡталѡцѡ	и(з) Шѡшинѡцѡ
	сјѣтѡ = сјѣтѡ	гѡзѡ	исток: гѡзѣ запад: вѡнѣ (слѡмѣ)
	ћѣлавѡ = ћѣлавѡ	брѡтимѡ	јѡбукѣ
	Као код Вука и Даничића.	нѣћѡк	Као код Вука и Даничића.
	Као код Вука и Даничића.	гѡзѡм	исток: жѡлѡм запад: жѡлѡм (жѡлѡм)
	ћѣлавѡм = ћѣлавѡм	брѡтимѡм	ѡбујѣш
	ѡбрѡчѡ = ѡбрѡчѡ	ѡнѡкѡ	ѡрѡјѡ
	пѡшѣ = кѡжѣ	пѡшѣ	рѣшѡ
	Као код Вука и Даничића.	прѡзник	прѡзник
	Као код Вука и Даничића.	рѡдѡм	рѡдѡм
	врѡбѡцѡ = врѡбѡцѡ	врѡбѡцѡ	врѡбѡцѡ

5.	трѣсѣмо	трѣсѣм (трѣсем)	врѣшѣмо
6.	Као код Вука и Даничића.	кѹћама гѣздав (кѣвѣв) грѣваст брѣнути се глѣдати гѣзити	-ѣма/-ама Као код Вука и Даничића.
7.	њѣгѣв какаѣв ђѣдѣв ѣчѣв Драгѣн јѣдан = јѣдан пѹтом јѣсам = јѣсам	њѣгов какав ђѣдов ѣчев сѣкин јѣдан пѹтом јѣсам	њѣгѣв = њѣгов каѣвѣв = какав ѣцѣв = ѣцов Ѧѣн = пѣпин јѣдан = јѣдан ѣцѣм = ѣцом јѣсам = јѣсам
8.	мѣнѣ — код мене = код мѣнѣ	мѣне — код мѣне	исток и запад: мѣнѣ — код мене = код мѣнѣ запад: мѣне — код мене
9.	Као код Вука и Даничића.	дѣдѣсет кѹћа	Као код Вука и Даничића.
10.	Као код Вука и Даничића.	дѣрѣви — — дѣрѣвѣ	Као код Вука и Даничића.
11.	вѣнци — — вѣбаца	вѣјѣнци — — вѣбаца	Као код Вука и Даничића.
12.	Као код Вука и Даничића.	ѹ мѣсу	Као код Вука и Даничића.
13.	на вѣта вѣтима	пред вѣта за вѣтима	на лѣђи = на лѣђима
14.	Као код Вука и Даничића.	нѣв, -а, -о	Као код Вука и Даничића.
15.	нѣвѣ	нѣвѣ	нѣвѣ
16.	Као код Вука и Даничића.	дѣђи	Као код Вука и Даничића.
17.	Као код Вука и Даничића.	прѣдѣла	Као код Вука и Даничића.
18.	Као код Вука и Даничића.	пѣчѣта	Као код Вука и Даничића.
19.	Као код Вука и Даничића.	трѣсен, -а, -о	Као код Вука и Даничића.

20.	печéмо читáмо	печéмо = = пèчċмо копáмо	печéмо имáмо
21.	Као код Вука и Даничића.	пíтајǔ	Као код Вука и Даничића.
22.	Као код Вука и Даничића.	жívċмо	Као код Вука и Даничића.

4. Из ове се табеле могу извући ови закључци.

1) Од ове 22 особине Даничић, Тршић и Срем слажу се у 13 (1, 2, 3, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 22) а разликују у 9 (4, 5, 6, 7, 8, 8, 11, 13, 15, 20).

2) У својој монографији *Сремски говор* губљење послеакценатских дужина у овоме говору тумачио сам утицајем косовско-ресавског дијалекта (СДЗб XIV 393—394), чији су се представници снажно ширили по Срему током 15. и 16. в., што значи да је и Даничић у своме говору такође скраћивао дужине. У својој монографији *Тршићки говор* утврдио сам да је скраћивање дужина у овоме говору новија појава (СДЗб XVII 442—443) па нема сумње да их је Вук добро чувао у своме говору. У овоме случају, дакле, Даничић је прихватио Вуков говор а напустио свој.

3) Ако је Вук у своме говору поред *īrċsem* и имао и *īrċsem*, у Тршићу и Срему спроведено је уједначавање према осталим врстама, чему и Даничић даје предност.

4) Место свога *кǔċāма = кǔċама* Даничић је прихватио Вуково (тршићко) *кǔċама*.

5) У вези са дуљењима пред сонантом констатовао сам у својој монографији *Сремски говор* „континуитет извесних дуљења пред сонантом која постоје на Косову и Метохији, у Ресави, северној Србији, Срему и Славонији“ (СДЗб XIV 394) и закључио: „То је свакако стара веза међу овим говорима“ (ib.). Нема сумње да је и Даничић имао бар неке од ових дужина у своме говору (све, наиме, оне које нису позиционо скраћене). У својој монографији *Тршићки говор* овако сам тумачио Вукове и тршићке прилике у вези с овим дужинама: „... и у данашњем тршићком говору оне представљају остатак старијег стања јадарског говора... Вук несумњиво представља ону фазу у развоју данашњег тршићког говора када је динарско досељеничко становништво, још свеже и снажно као новодосељено, чувало и наметало своје језичке особине крају у који се доселило. Али када су престајали таласи досељавања, када се ситуација смирила, поново су почеле излазити на површину и језичке црте ранијег становништва. Међу њима свакако долазе и ове дужине којих нема код Вука и Даничића“ (СДЗб XVII 443). Уосталом, Вук је могао и имати дужине т. *дċċв, сċċин* (СДЗб XVII 384—386). Изгледа да је Даничић, између осталог, видевши и велико шаренило, из свога говора уклонио оне дужине којих нема код Вука, а из Вуковог оне којих сáм није имао, или их није имао доследно, знајући да ниједна (сċċм евентуално случаја т. *бǎċин*) није прасловенска.

6) На основу онога што сам у својој монографији *Сремски говор* рекао о акцентима *мѐнѐ — кòд мене = код мѐнѐ* одн. *мѐне — кòд мене* (СДЗб XIV 270—275), може се за прилике код Вука и у Тршићу извести закључак сличан претходном. На основу чињенице што је преношење *кòд мене* у говору старог градског шабачког становништва ретко, можда се може рећи да је ова појава и у говору Новосађанина Даничића била ретка па је, зато, лако и усвојио *мѐне — код мѐне*.

7) Можда Вук у своме говору није имао акц. *вѐнци*, што би значило да се Вук и Даничић овде слажу са Сремом.

8) Даничић је свакако знао за метатонијски акц. *на лѐћи*, али га је напустио већ и зато што је у питању архаични облик. Није сигурно да је Вук имао акценат *на вр̑а̑ша* (в. СДЗб XVII 471), па је тако Даничић у целој парадигми спровео дуги узлазни акценат.

9) Вероватно је Даничић у своме говору имао више двосложних придева који у неодређеном виду имају (") или (∩) а у одређеном (') на првоме слогу. Стање које је фиксирао у својој студији *Акцентији у адјективима* по свој прилици одговара Вуковом језику, који се, опет, разликује од данашњег тршићког говора зато што су код Вука још увек јаки источнохерцеговачки имиграциони трагови.

10) Акцента *йѐчѐмо* нема ни у Вука, ни у Тршићу ни у Срему. Даничић га је унео као дублетски вероватно се ослањајући на западније штокавске идиоме, што је у духу Вукових принципа.

11) Даничић је, дакле, у већини случајева прихватио солуције из Вуковог језика. То је чинио зато да би књижевни акценат учинио што уједначенијим, системскијим. Много би, наиме, више шаренила било да је, на пример, прихватио губљење неакцентованих дужина (у којој мери?), дублет *кѹћ̑ама — кѹћама*, дуљења пред сонантом итд. Тако су се плодносно сјединили Вуков језик, који је, благодарећи историјским околностима, у великој мери био акценатска синтеза млађих новоштокавских говора, и Даничићев дубоки научнички смисао за систематичност и језичку дијахроничну и синхроничну законитост.

Др Берислав Николић

ПРИЛОЖЕНИЕ К ИЗУЧЕНИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЖУРО ДАНИЧИЧА КАК
АКЦЕНТОЛОГА

Резюме

1) В связи с научными трудами Даничича по вопросам ударения, Александр Белич как-то сказал что „у него ... собственно, встречаем среднюю акцентуацию, но это не только его акцентуация, но и Вука, и даже больше Вука чем его самого“.

2) Б. Николич, желая точно определить каким образом Даничич создавал свою „среднюю“ акцентуацию, исходил в своей работе из сравнения языковых обстоятельств периода Даничича с языковыми особенностями говоров Тршича и Срема, причем его интересовали те признаки на основании которых Даничич в своей книге *Основи млађе новошћокавске акценџуације* разделил младшие новошћокавские говоры на три группы. Автор пришел к следующему выводу:

1) И в Среме и в Тршиче и у Даничича имеются все литературные акцентные альтернации *как категорији* (предпосылкой чего является четырех-акцентная система).

2) как *џринцији* имеется и старый и аналогичекый и новый перенос ударения на проклитику.

3) сохраняются одинаковые деривационные акцентные принципы.

4) что касается остальных двадцати двух признаков, говоры Даничича, Тршича и Срема совпадают по тринадцати, а отличаются по девяти признакам, причем по большинству из этих девяти признаков и язык Вука отличается от современного говора Тршича. Это расхождение Николич объясняет спецификой в развитии тршичского говора.